NÉPI ÉS NÉPIES IRODALOM

Népünknek nincs hagyományos „irodalma", mert az írás-olvasás nála nem hagyomány, hanem felülről való szállomány. Az irodalomnak a népköltészet, vagyis a „szájról-szájra" szálló hagyomány felel meg. Mégis a nép századok óta tartó iskolázása, az írni-olvasnitudás is lassanként hagyományőrző készséggé lesz, mert a nép sok mindenfélét feljegyez. Ezeket az írásbeli feljegyzéseket azonban idáig senki sem gyüjtötte, senki sem vizsgálta, pedig ezek a saját használatára, gyönyörűségére készült feljegyzések mély bepillantást engednének a nép lelkébe.

Első helyen kell említenem a nép *leveleit*, melyeknek szinte már kialakult irodalmi formájuk van. Szerelmes leveleket pl. sok helyen ma is versben írnak. Régebben pedig külön népi levélírói voltak a falunak. Csúfolódó leveleket a népnél már a XVIII. századból ismerünk. Kéziratos népdalgyüjtemény sok háznál akad. Még gyakoribbak a vallásos kéziratok, melyek részben népi eredetűek. Sok helyen krónikaszerű feljegyzéseket is találunk.

A népi irodalom is beletartozik a nemzeti irodalom fogalomkörébe s gyüjtése és tanulmányozása nemzeti feladat volna.

Népies irodalmon részben a nép számára vagy az ő stílusában készült irodalmat értjük.

E téren sok kifogásolnivalónk akad.

A nép az írás-olvasás tudományával a reformáció — de legalábbis a XVII. század óta ismerős. Az iskolafenntartó egyház főleg arra törekedett, hogy a nép a vallásos iratokat olvashassa. Ma is jobban ért a nép az olvasáshoz, mint az íráshoz.

Olvasmányai között azonban már a XVII. században is ott találjuk a mai kalendáriumot és az „istóriákat"; — ezek voltak ugyanis a mai hírlapok ősei. A kalendárium az időről, az „istória" a fontosabb eseményekről tudósította őket. Mindezeket a népnek szükséges vallásos irodalommal a ponyván árusították.

A XVI—XVII. század énekmondóinak utódai, a népi énekesek a XVIII—XIX. században nemcsak énekelve, hanem a ponyván nyomtatásban is terjesztették a közeli időknek a nép számára fontosabb eseményeit. Magasabb irodalmi érték ugyan vajmi kevés van ezekben a ponyvafüzetkékben, de a mai ponyvairodalmi termékektől eltérőleg mégis megtaláljuk majdnem mindegyikben az erkölcsi tanulságot. Nem egy újabb népballadánk ilyen vásárról vásárra járó vándor énekes füzetkéjéből került a nép ajkára.

A mult század elején és derekán Petőfi és Arany népi-nemzeti irányú költészete szintén utat talált a néphez; több dalukat átvette,

sőt a maga szájaíze szerint át is költötte a nép; sajnos azonban, ez az egészséges népi-nemzeti költészeti irány a század végén elakadt. A ponyvára olyan irodalmi termékek kerültek, amikhez a népnek semmi köze nem volt.

Gyermekkorunkban már Rinaldo Rinaldini és más hasonló külföldi irodalmi termékek kínálkoztak a vásári ponyván, majd később Arthur gróf és Elza grófnő csak kilószámra lemérhető, idegen témájú és szellemű füzetes regénye követte, hogy utána e század első évtizedeiben a Sherlock Holmest gyöngén utánzó detektívhősök regényei váltsák fel ezt a bár többé-kevésbbé népszerű, de mégsem népi vagy népies irodalmat. Ennek megfelelőleg a vallásos vagy históriás iratkák eltűntek a ponyváról.

Újabban idegenből fordított vagy kivonatolt regények is megjelentek a ponyván; köteteiket már 10 fillérért is lehet kapni.

A nép nagy tömege még ma is idegenkedik a ponyva divatos szellemi termékeitől; ha mégis megveszi, a könyv terjedelmessége, rendkívüli olcsósága csábítja rá.

Az iskola és az általános tankötelezettség betöltötte a maga hivatását: megtanította a népet olvasni, azonban nem gondoskodtunk olyan olvasmányokról, amelyek a nép lelki igényét kielégíthetnék. A kultuszminisztérium ugyan a népkönyvtárak útján népszerű (-nek szánt) irodalmi termékeket is juttatott a nép közé, de ezek többnyire nem elégítik ki a népet.[1] A középosztálybeli szerzők a középosztály ideáljait vagy a magasabbrendű tudást igyekszenek a népbe bevinni, anélkül, hogy megkísérelnék kapcsolni a nép hagyományaihoz. Nemzetünk történelmi nagyjainak példáival, hazafias irredenta versekkel, szavalatokkal akarják a népet hazafiasabbá nevelni, pedig az a magyar paraszt, akinek joga és boldogulása van, minden propaganda nélkül is hazafi. Megmutatta a Kárpátalja visszavételénél is, ahol a nép fiai mentek elől, nem a szónokok.

Ma már kiváló, népi eredetű, a néppel együtt érző fiatal írógárdánk van, a nép lelkét jól ismerik, ahhoz közel tudnak férkőzni s azt ki tudják elégíteni. Ezekre kell bízni a nép irodalmi szükségletének fedezését. Amikor a gyógyszer, élelmiszer stb. elsőrendű életszükségleteket törvény védi a hamisítástól, a nép szellemi táplálékával is törődnünk kellene és a selejtes munkákat a ponyváról el kellene tüntetnünk. Mert mit ér az iskolai nevelés, ha a selejtes irodalom és az erkölcstelen mozifilm lerontja a hatását?

Van a népies irodalomnak egy fattyúhajtása, mely nem a nép, hanem inkább a középosztály számára íródik, de a nép a témája. Ide számíthatók a Göre Gáborról, Bugyi Sándorról stb. írott könyvek, melyek nevetség tárgyává teszik a parasztot.[2]

Tudjuk, hogy a falukutatók monográfiáival szemben is érzékeny a nép, nem szívesen ismeri be, ha kritikát gyakorolnak felette, hogy az íróknak igazuk van, de az meg egyenesen felháborítja, ha nevetségessé teszik. Göre Gábort már maga a szerzője is elítélte.[3]

[1] L. Horváth Imre cikkét a *Magyar Lélek* mult havi számában.

[2] Erre még visszatérünk. *A szerk.*

[3] Az utóbbi években a pesti könyv- és papírkereskedéseket, dohánytőzsdéket népviseleteket, népi típusokat ábrázoló rézkarcokkal, levelezőlapokkal árasztották el.

A szabadságharc óta 90 év telt el s három nemzedék nőtt fel. A népben ma már nem szabad jobbágyot látnunk. A kötelező iskolázás, a fejlett közlekedés, a világháború, az ezerféle úton felénk hömpölygő nyugati művelődés régen kiemelte a népet a jobbágysorból s ma már nincs meg az a műveltségbeli távolság az úr és a paraszt között, mint ami volt a nemes és jobbágy között. Parasztszemléletünknek tehát meg kell változnia, ha azt akarjuk, hogy az ő úrszemléletük is megváltozzék.

Ha sok mindenféle programmbeszédet, szónoklatot meg is hallgat, betűszomjában sok mindenféle kezébe kerülő írást el is olvas a nép, ne higyjük hogy az mind megfogamzik benne. Ami a nép lelkének húrjait nem rezdíti meg, azt nem „veszi be". Amit úgy szoktunk kifejezni, hogy *„aki a néppel bánni akar, annak tudnia kell a nyelvén", ismernie kell a nép egész életét, egész lelki világát.*

Györffy István

A művész többnyire bárgyú arcú, esetlen formájú karikatúrával ábrázolja a magyar parasztot. Nem állítom, hogy kivételesen nem akad ilyen alak is, de *csak ilyennek* ábrázolni és külföldre vinni ezeket az ízléstelen képeket: kész nemzetgyalázás. Sajnos, ezek az ízléstelenségek, kedvelt idegenforgalmi cikkek, éppen nem alkalmasak arra, hogy a külföldiek otthonában képviseljék a magyar embert. Hivatkoznak ugyan a szerzők a népi művészek, főleg a pásztorok ábrázolási stílusára, mely rajzbeli tudásuk fogyatékossága miatt olykor félszeg, vagy nyomorék alakot szül. De hogy ezek hosszú során főleg a butaság és otrombaság vonulna végig, kereken tagadjuk! Erről mindenki meggyőződhetik, aki a Néprajzi Múzeum pásztorművészeti anyagát végignézi.

AZ ÚJ KENYERET KETTÉVÁGTAM[1]

Gyűlj körém most édes családom,
Az új kenyeret kettévágom.
Örüljön lelkünk és a testünk,
Új cipónkból új erőt nyerünk.

E kenyér az, melyért dolgoztunk;
Melyet most vidáman szétosztunk,
Friss, kellemes illata mellett
Imát mondunk a nagy Istennek.

Ebből jut majd minden embernek,
Szorgosnak és érdemtelennek,
Isteni nagy, közös ajándék,
Ha meglesz hozzá a jó szándék.

Kérges kezem, most büszkén nézlek;
Új kenyérhez nyúlni nem félek,
Mert munkámért megillet a bér,
Kettévánglak édes, új kenyér.

Sass József

[1] *„Fekete barázdák alól."* Írta: 10 somogyi paraszt költő. Kaposvár, 1938. Megható, megindító s mégis megnyugtató könyv: egy nagy nép ereje sugárzik belőle.
A szerk.